

ROMAN KAHRAMANLARI

ÜÇ AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ ■ NİSAN/HAZİRAN 2011 ■ FİYAT: 10TL

İnce Memed

İnce Memed - Yaşar Kemal ■

Tante Rosa

Tante Rosa - Sevgi Soysal ■

Frankenstein

Frankenstein - Mary Shelley ■

Zackarina

Kumkurdu - Asa Lind ■

Asteriks

Asteriks - René Goscinny - Albert Uderzo ■

Roman Kahramanları Tartışıyor

Türkiye'de ve dünyada romana kaynaklık edecek insanlık trajedilerinin kalmadığı fikrine katılıyor musunuz? ■

ALİ PLATİN ■ AŞKIN GÖNGÖR ■ AZİZ ŞEKER ■ BERNA MORAN ■ CEYHAN USANMAZ ■ ECE TEMELKURAN ■ ELİF KUTLU ■ ELİF ŞAHİN
HAMİDİ ■ ELİF TÜRKER ■ EMİR ALİ ÇEVİRME ■ ERENDİZ ATASÜ ■ GIOVANNI SCOGNAMILLO ■ GÖKÇE AKGÜL ■ GÜL T. TEMUR ■ HATİCE
MERYEM ■ KAAN ARSLANOĞLU ■ KAYA TOKMAKÇIOĞLU ■ MARIO LEVİ ■ MAVİSEL YENER ■ MEHMET EROĞLU ■ MÜGE İPLİKÇİ ■ NAZLI
ERAY ■ NEDİM GÜRSEL ■ ÖZGE BAYKAN ■ SİMLA SUNAY ■ ŞİİRSEL TAŞ ■ ÜMİT KİREÇÇİ ■ YANKI ENKİ ■ YELİZ KIZILARSLAN ■ YILDIZ
AYBARS ■ YUSUF YILDIRIM ■ ZARİFE BİLİZ

SEVGİ SOYSAL'DAN SIRADIŞI BİR KADIN PORTRESİ: TANTE ROSA

Emir Ali Çevirme

“Bu bilinç topluluktan sürüldü. Ona sürgün diyeceğiz.”

Jean Bruller

İlk olarak 1968'de Dost Yayınevi tarafından yayımlanan Tante Rosa, zamanında pek de anlaşılammış bir eser olma niteliği taşır. Kitaba adını veren roman kahramanının, sıra dışı bir kimlik ve kişiliğe sahip olması, Sevgi Soysal'ın burada düşmüş bir kadını anlatması, düşmüş bir kadının –yazar açısından topluma göre– gerçeklikle ve olması gerekenle pek örtüşmeyen bir yapı özelliği göstermesi, vurgulanan sıra dışılığı ve bunun doğurduğu toplum tarafından anlaşılammama/kabullenilememeyi de beraberinde getirmiştir.

Tante Rosa, Sevgi Soysal'ın anneannesinin, teyzesinin ve kendisinin, kadınsal sorunlarını ele almakla birlikte bu sorunları evrenselleştiren ve bir kadının ince, keskin duyarlılığıyla veren bir romandır. *Tante Rosa*, Sevgi Soysal'ın *Tutkulu Perçem* (1962) adlı romanından sonra yayımladığı ve yayımlarken, özellikle teyzesi Rosel'in kişiliğinden yola çıkarak yazdığı roman olma özelliği gösterir aynı zamanda. Üç farklı kadının özelinde ve dünya üzerindeki tüm kadınlara, kadınlık sorununu ele almak bağlamında bir seslenme görevi gören ve buna göre güdülenen *Tante Rosa*'da Sevgi Soysal, kendisiyle birlikte üç kadının hayatını bir birleşim/sentez içinde verir bizlere. Yazarın kimi yerde hak vericesine anlayışlı davranıp, kimi yerde acımasızca dalga geçtiği Rosa'yla kurduğu yoğun ilişki, Tante Rosa kadar Sevgi Soysal'ı da tanıtır okuyucuya.¹

Tante Rosa'da, Sevgi Soysal'ın söylemiyle, annean-

nesinden başlayıp kendisinde biten ve bunu evrenselleştiren bir kadınlık serüvenin anlatıldığını yukarıda belirtmiştik. Sevgi Soysal'ın bu söylemi, romanın otobiyografik birtakım nitelikler taşıdığına göstergesidir. Çünkü eser büyük ölçüde bir aile hikâyesidir. Eserin merkezinde Soysal'ın anneanesi ve teyzesi kadar kendisi de vardır. Üç kadının hayatındaki bu benzerliklerden tek bir kadına, Tante Rosa'ya ulaşılır. Soysal, bu öykülerle ilk kez çocukluğunda tanışır. Yaklaşık yirmi yıl hafızasında bunları saklı tutar. Otuz iki yaşına geldiğinde bunları yazmaya karar verir. Böylece ortaya *Tante Rosa* çıkar. Rosa ile yazarının arasındaki en belirgin benzerlik, her ikisinin de eşlerini bırakmayı bilmesidir. Yaşam çizgisine paralel giden hayatları, özellikle annesinin, ailesinden başka kadınların da olmasıdır.² Kızı Funda Soysal'a göre Sevgi Soysal'ın böylesi bir duyarlılığı erken bir zamanda kazanmasının ardında ailesinden ve kendi yaşamından gelen etmenlerin rolü vardır. Ayrıca, romanın mekânsal anlamda Almanya'da geçmesi ve Sevgi Soysal'ın da gerçekte annesinin Alman olması gibi daha birçok etmen, *Tante Rosa*'nın bir yönüyle, otobiyografik roman olma özelliğini pekiştirmektedir.

Bu romanda, romana adını veren; yaşamı, tercihleri, sorunları/sorunsalları çerçevesinde çok boyutlu bir biçimde sergilenen Tante Rosa adlı kadının anlatıldığını görmekteyiz. Özellikle 60-70'li yılların dış gerçekliğinde uç bir roman olan ve onun kahramanı Tante Rosa, top-

¹ SOYSAL, Funda; Tante Rosa'dan Sevgi Soysal'a Yolculuk (*Tante Rosa* Sunuş Yazısı), İletişim Yayınevi, İstanbul, 2009.

² DOĞAN, Erdal, Sevgi Soysal Yaşasaydı Aşık Olurdum. Everest Yayınları. İstanbul, 2001.

lumun çoğunluğu tarafından anlaşılammakla birlikte bir kısım tarafından da olması gerektiği gibi yorumlanmıştır.

Tante Rosa toplam 14 bölümden oluşan bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bölümde, roman kahramanı Rosa'nın hayatından izler, kesitler verilmektedir. Tante Rosa "özel"inde ve "kadın" genelinde verilen bu tarz kesitler, bir amaca hizmet etmekte ve yazar tarafından toplum, kadına bakış anlamında eleştirilmektedir. Özellikle romanda, Tante Rosa karakteriyle yazar, bir kadının hayalperestliğini, yalnızlaşmasını, yabancılaşmasını, başkaldırısını, yerleşik düzene uy(a)mayışını feminist bir tutumla verir bizlere.

Kitapta Rosa'nın 11 yaşından başlayıp ölümüne kadar geçen süre anlatılır. Rosa, bu yaşlarda babasını kaybeder. Çocuksu bir hayal olan at canbazı olma isteğini gerçekleştirememenin hayal kırıklığıyla, Hans'la ilk cinsel deneyimine adım atar ve bu deneyimden sonra da hayatı olumsuz yönde ilerlemeye başlar. İstemediği halde Hans'la evlenmek zorunda kalır ve ondan üç çocuğu olur. Başından birkaç evlilik geçer ve hiçbirisinde mutluluğu yakalayamaz. Halka açık bir tuvaletin bekliliğini yapar, genelevde kasiyerlik görevinde bulunur, kapak toplar, ama yine de olumsuzluklar yakasını bırakmaz. Rosa, mutsuzdur ve kendi içinde yeni bir kişilik yaratma yolunu seçerken, bu arzusunu gerçekleştirmeden bir kazada ölür.

Ayrıca belirtmekte fayda var ki; roman içerisindeki olaylara koşut olarak bir olgu, Rosa'nın, "Sizlerle Başbaşa" adlı dergiyi sürekli okuması ve hayatını yönlendirmesi şeklinde ortaya çıkar. Hikâyelerde, Tante Rosa'nın hayatını "Sizlerle Başbaşa" dergisi yönlendirir. Rosa, "Sizlerle Başbaşa" dergisindeki hayalî yazıları okur. Bu

Özellikle romanda, Tante Rosa karakteriyle yazar, bir kadının hayalperestliğini, yalnızlaşmasını, yabancılaşmasını, başkaldırısını, yerleşik düzene uy(a)mayışını feminist bir tutumla verir bizlere.

hayalî yazılar ona esin kaynağı olur. Rosa bu yazılar vasıtasıyla girişimci olur, yeni maceralara atılır.³ Rosa'nın başına gelen olumsuzlukların ana etkenlerinden biri, onun bu dergideki hayali olaylara bir anlamda kendini kaptırmasıdır.

Görüldüğü gibi Tante Rosa, yaşamı boyunca hem yaptığı evliliklerde hem de girdiği işlerde başarısız olmuş, hiçbir alanda kendini kanıtlayamamış bir karakterdir. Peki Tante Rosa'nın bu derece başarısız olmasına yol açan etkenler nelerdir? Kadın karakter neden yaptığı bütün evliliklerde mutsuz olmuş, aradığı sevgiyi ya da sevgiliyi bulamamıştır? Tante Rosa'nın yaşamını sürdürrebilmek için girdiği işlerin hemen hemen hepsinin sıra dışı, hatta grotesk denebilecek nitelikler göstermesi nasıl açıklanabilir? Ya da onun sürekli iş değiştirmesi nasıl yorumlanabilir? Bu sorulara yanıt bulunabilmesi için karakterin çözümlenmesi gerekmektedir.⁴

HAYALPEREST BİR KADIN: TANTE ROSA

Roman kahramanı Rosa'nın özellikle çocukluk dönemlerini kapsayan ilk bölümlerde ağırlıklı olarak ele alınan durum, Tante Rosa'nın hayalci bir kişiliğe sahip olmasıdır. Bu bölümlerde Rosa, çeşitli hayaller kurarak çocukluk dönemini yaşamaya çalışmaktadır.

Bir kadın kahraman olan Rosa'nın, özellikle birkaç bölüm bu hayalci kişiliğinin anlatılması, tesadüfi bir durum olmasa gerek. Burada yazar, hayalperestliği; ileriki bölümlerde vereceğimiz üzere, yalnızlaşan bir kadının, çevresindeki toplum/topluluk tarafında kabul edil(e)meyen bir kadının, kendisine sığındığı bir nokta olarak dikkatlere sunar. Bu hayalci tavır her ne kadar çocukluk döneminde olsa da ve Rosa —en azından çocukluk döneminde— hayal kurmaya itecek bir baskı görmese de, yazarın bu tutumu kendi içinde ileriye dönük bir işlevsellik taşır. Yazar, daha çocukluğunda hayal kurması ve bu hayallerin sonucu, yaşına (11) uygun olarak çocukça birtakım masum hareketlerde bulunan Rosa'ya, çeşitli şekillerde acımasızca, diğer kahramanlar tarafından ceza verdirerek, Rosa'nın ileride yaşayacağı toplumsal baskının ve toplum tarafından yadsınmışlığın derecesini bizlere sunma niyetindedir.

Tante Rosa'nın özellikle bu tutumunun izlerini ro-

3 YÜCE, Sefa; Sevgi Soysal'ın Hikâyeciliği, Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2008.

4 SOMUNCUOĞLU, Gamze; Sevgi Soysal'ın Yayıtlarında Kadın Kimliği, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

manda çeşitli örneklerle görmekteyiz. "At canbaz"ı olmak istemesi, sonraları at canbazı olamayacağını anlayan Rosa'nın annesine, seni çok seviyorum, ama ne olur benim bulunmuş, sepet içinde bulunmuş bir prenses çocuk olduğumu söyle demesi bunlardan bir kaçıdır. Örneklerde verilen hayalci tutumun boyutları hemen her çocukta olabilecek seviyede ve normal karşılanması gerekirken; mesela Rosa'nın içinde bir prenses olduğu ve o prensese sadece prensin sahip olabileceği şeklindeki hayali ve Tanrı'nın saçlarının, gözlerinin rengini, yaşını, başını, boyunu, evini barkını sora sora rahibeleri bıktırması ve bulaşık kurulama cezası alması, cezalandırılması yukarıda da bahsettiğimiz gibi, ileriye yönelik bir işlevsellik ve simgesellik barındırmaktadır kendi içinde.

YALNIZLAŞAN/YABANCILAŞ(TIRIL)AN TANTE ROSA

*Hep denedin hep yenildin, olsun yine dene yine yenil;
daha iyi dene daha iyi yenil!"*

Samuel Beckett

'Yabancılaşma' (alienation), modern toplum yapısının insanları derinden etkileyen sonuçlarından biridir. Günümüzde çoğunlukla sosyopsişik bağlamda vücut bulan bu olgunu geçmiş, aslında modernite öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Ancak eski çağların yabancılaşması, bugünkünden inançsal ve ontolojik nitelikli olmak bakımından çok farklı alanlarda temellenmiştir. Bir başka deyişle yabancılaşma, önce dini ve felsefi bir bağlamda algılanıp yaşanmış, 19. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte sosyoekonomik bir hal almış, 20. yüzyılda da sosyopsişik bir karakter kazanmıştır.⁵

Roman kahramanı Rosa'nın bu bağlamda çeşitli şekillerdeki yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına ait olarak söylemlerde bulunmak olasıdır. Daha küçük yaşlardan itibaren farklı yollarla, toplum tarafından kabul görmeyen Rosa'nın, gençlik dönemlerinde de buna benzer örnekler roman içerisinde verilebilir.

Tante Rosa'nın özellikle kilise tarafından aforoz edilmesi toplum tarafından yabancılaştırılmanın simgesel boyutlarını içermektedir. Bir toplumdaki dini kurumlar, toplumun bir kısmını yansıtmaları bağlamında değerlendiril-

Özellikle, Tante Rosa Aforoz Ediliyor adlı bölümde yazar; sıra dışı kadınların toplum tarafından nasıl ötekileştirildiğini, yok sayıldığını gözler önüne sermekte ve toplumun bu tavrını çok keskin bir ironiyle eleştirmektedir.

dirildiğinde; görünüşte kilise tarafından aforoz edilen Rosa'nın aslında toplum tarafından, toplumdaki aforoz edildiği anlamı çıkarılacaktır. Bu durum romanın bir yerinde açıkça belirtilmiştir: "Sizlerle Başbaşa" dergisinde diyordu ki, bir kadın bırakmış kocasını, yavrularını, hem de Katolik bir kadın, bir köyü bırakmış, o kadar saygılı kişilerin yaşadığı ve güneyin en saygılı papazının vaaz verdiği köyü, kilise kadını, o köyün kilisesi kadını aforoz etmiş diyordu, aforoz etmiş yaaa, o kadınlar, sümüklü çocuklar, her Pazar dayanılmaz şekilde erkekleşiveren kocaları hep bunu dinlemişler, Pazar sabahı, papaz hep o kadını anlatmış, papaz Tante Rosa'yı anlatmış, kocası sanki köyün kahramanı, bütün şapkalı kadınlar, o Pazar, Tante Rosa'nın kocasını kaz kızarmasına davet etmede yarış etmişler, elma pastalarını porselen tabağa doldurmada, daha daha doldurmada yarış etmişler. Kilise, papaz, koca, hizmetçi, aforoz yarışı etmişler.

Bu uzun pasaj, kilisenin aforozunun yanında toplumunda nasıl bu eyleme katıldığına çok çarpıcı kanıttır. Toplum tarafından yadsınmış, ötelenmiş olan Rosa; yalnızlaşmanın ve yabancılaşmanın bir sonucu olarak topluma karşı bir tavır alır. Bu tavır, toplumu terk etmek bağlamında onları kendi hallerine bırakmak şeklinde bir anlam taşır. Özellikle, Tante Rosa Aforoz Ediliyor adlı bölümde yazar; sıra dışı kadınların toplum tarafından nasıl ötekileştirildiğini, yok sayıldığını gözler önüne sermekte ve toplumun bu tavrını çok keskin bir ironiyle eleştirmektedir. Tante Rosa'nın bu durumunu "figür olmayan anlatıcı", bir Pazar günü barışsever bir Katolik köyünde, Tante Rosa aforoz edilmişse bu nedir, beklenen son nedir, şeklindeki anlatımla anılan ironik tutumu pekiştirme yoluna gider.

5 SAZYEK, Hakan; *Türk Romanında Protagonistin Serüveni- II*, Adam-Sanat, Nisan 2004.

Dış gerçeklikte toplumu, ama derin yapıda toplumun değerlerini terk ettiği içeren bu gidişten, toplumdan kaçıştan sonra Rosa, yalnızlaşan/yabancılaşan bireyin, bu yabancılaşmasını bir üst boyuta taşıdığı "pasif isyan"⁶ içine girer. Daha doğrusu, yalnızlaşan ve bu yalnızlaşmasının sonucu intihar veya pasif isyan ikilemi arasında kalan bireyi temsil eder. Bu anlamda Tante Rosa için şimdi beklenen bir intihardır, uçurumdur, bir düşüştür. Şimdi beklenen, bir kocasının günah dolu bir hayatın sonunda sefilce can vermesidir. Fakat Rosa, söylemin aksine intihar etmez veya feminist bir tavrın sonucu olarak yazar, Tante Rosa'ya intihar yolunu seçtirmez; ayrıca onun kimlik ve kişiliğine, yabancılaşmanın ürünü olan "pasif isyan"ı yerleştirme yoluyla, eleştirel tavrını sürdürerek yaşamasına, hayata tutunmasına olanak sağlar.

Belirtmekte fayda var ki; Rosa'nın ironik tutumu, onun, hayatı tümüyle böyle algıladığı anlamına gelmez. Çocukluk yıllarında bir hayalperest olan ve olgunluk döneminde topluma karşı alaycı bir tavır sergileyen Rosa'nın, aynı zamanda felsefi kimliğini de görürüz roman içinde. "Tante Rosa, akşamları dükkânı kapatıp yorgun argın eve gittiğimde bana hayatı kim sevdirecek? Eve aldığı birkaç parça eşyanın beççiliğini yapmadım diye bana çatacak adam değil, felsefeye ihtiyacım var benim, ya, felsefeye. Benim kocam bana Hindistan'ı anlatır, oranın değişik inanışlarını anlatır. Hanginizin kocası Hint felsefesinden anlıyor ve güzel keman çalıyor?" şeklindeki söylemin gösterdiği üzere, Rosa'nın ironik tutumunun bir ölçüde, yavaş yavaş felsefi bir düşünceye büründüğü görülür.

Rosa'nın dört evlilik yapması ve bunun dışında birçok erkekle de beraber olması, onun, mutluluk kavramını cinsellikle koşut olarak kabul ettiği anlamına gelmektedir. Kısacası, cinsellik ve mutluluk kavramı Rosa için, 'eklektik' bir yapıya sahiptir.

TANTE ROSA'NIN YERLEŞİK DÜZENE VE KURUMLARA KARŞI İRONİK BAŞKALDIRISI

"Benim dışımdaki nesne ve kişiler cehennemdir."

Jean Paul Sartre

Tante Rosa, çocukluğundan ölümüne kadar, yukarıda da belirttiğimiz üzere, toplumun onu dışlaması/kabullenememesi sonucu, toplumun yerleşik düzenine, geleneklerine, kurumlarına karşı ironiyle karışık bir tepki içerisinde olmuştur. Bu tepkilerin boyutu yer yer aşkın(transcendant) kimi yerlerde de içkin(immanent) bir oylumda eserdeki yerini almıştır.

Roman içerisinde, toplumsal baskı organının temsil edildiği mekân olarak karşımıza çıkan rahibe okulunda, anılan baskıcı tutumla karşılaşır ve bu baskıcı tutuma karşı yaşı gereği çocuksu tepkiler verir. Yemek yemenin, koşarken düşmenin, kendine bakmanın suç olduğu bu ortamda Rosa, ilk ve çocukluğunda önemli diyebileceğimiz kalıcı izler bırakan bir karşı tepkiye mâruz kalır. Bu okulda, yaptığı eylemler ve sorduğu sorularla, simgesel bir şekilde daha o yıllarında çocuğa da olsa, toplum ve onun kurumlarına karşı silik bir başkaldırıda bulunur.

Romanda ilerleyen bölümlerde Rosa, bu okuldan ayrılmasıyla birlikte genç ve özgür bir kız olmuştur. Özellikle erkeklerin kendisine gösterdiği ilgi, hoşuna gitmektedir. Nitekim, bunun bir sonucu olarak Hans'la ilk cinsel deneyimini yaşar ve onunla evlenmek zorunda kalır. Hans'tan üç çocuğu olur fakat mutluluğu yakalayamaz. Rosa, roman boyunca yaklaşık dört erkekle evlilik yaşar ancak, yine de ulaşmak istediği mutluluğa erişemez. Rosa'nın dört evlilik yapması ve bunun dışında birçok erkekle de beraber olması, onun, mutluluk kavramını cinsellikle koşut olarak kabul ettiği anlamına gelmektedir. Kısacası, cinsellik ve mutluluk kavramı Rosa için, 'eklektik' bir yapıya sahiptir.

Mutluluğu aramak uğruna girdiği çarpık ilişkiler yumağı içerisinde toplumun yerleşik kurumlarına ve düzenine karşı çıkan, her defasında toplumu bu bağlamda karşısına alan Rosa'nın, bir türlü amacına erişemediği görülecektir.

6 Özel yabancılaşma yaşayan bireyin "belli başlı sorunlarının temelinde, onun elde ettiği bütün imkânlarla rağmen eksikliğini duyduğunun ve kaybettiğinin ne olduğunu bilememesi" bulunmaktadır. Böylece ideal yokluğundan kaynaklanan amaçsızlık, değersizlik, boşluk ve umutsuzluk duygularının yoğunlaştığı bir 'anomi' içine düşülmektedir. Bir başka deyişle, 'anomi' "hiçbir ölçüsü, süreklilik duygusu ya da yükümlülüğü olmayan ve bütün toplumsal bağlarını yadsıyan bireyin ruhsal" bozgun durumudur. Böylesi bir kopuşun yalnızlığını yaşayan birey kendine genellikle iki yol bulur. İlki dış gerçekliği, toplumsal yapıyı ve onun değerlerini tümüyle reddeden bir "pasif isyan"a kalkışma; ikincisi de "içe kapanma", giderek bir "ütopyaya sığınma-dır" (Sazyek, sf. 56-57).

Tante Rosa'da dikkat çeken bir diğer unsur da, ana çıkış noktası cinsel sorunlar olan 'nevrotik kişilik' özelliklerinin belirtileridir. Bu nevrotik yapı; yukarıda bahsedilen, Rosa'nın cinsellikle mutluluğu karıştırması ve mutluluğu bu yolda araması, fakat bir türlü bulamaması şeklindeki durumunu açıklar niteliktedir.

Tante Rosa'nın cinselliğe karşı tutumuna ilişkin verilen bilginin, onun, kendisi dışında yer alan erkeklere, topluma, din kurumuna ilişkin bakışının psikolojik evrenini ortaya çıkarma amacı taşır. Kısacası, yukarıda anılan durumlardan dolayı Rosa, kendisi dışındaki tüm varlıklara bir başkaldırıda bulunur. Bazı kısımlarda, çeşitli şekillerde sevgi duyduğu durumlar verilmektedir. Örneğin, eşleri arasında "keman çalan" eşini sever ve ondan övgüyle bahseder. Yine kendisine ait olan bir "siyam kedisi"ne karşı da sevgi duyar. Bu durumlar; çoğunluğu sinik bir nefreti barındıran fakat grotesk bir yapının sonucu olarak zaman zaman ortaya çıkan sevgi durumlarından başka bir şey değildir. Rosa, bu bağlamda bir bocalama içerisinde. Çeşitli varlıklardan nefret duymasına karşın, bazen yine çeşitli varlıklara sevgi duyması bu ikircikli durumun bir ürünüdür. Ayrıca belirtilmesinde fayda var ki; 'protagonist'(yabancılaşmış) bir birey olarak Rosa'nın, sayısı çok sınırlı olan bu sevgi gösterilerinin çoğu hüsrarla sonuçlanmıştır. Bunun sonucunda Rosa, kendi iç aleminde, nefretini daha da pekiştirmiş ve topluma karşı ironik-eleştirel tavrını üst perdede yaşar olmuştur.

Bu yorumlar ışığında Tante Rosa'ya döndüğünde onun gerçekten de aşk ve nefret duygularını tam anlamıyla yaşayamamaktan dolayı büyük bir doyumсуzлuk içinde olduğu görülecektir. Bu doyumсуzлuk, bir yandan Rosa'nın yaşamını düzene sokmasını engellerken, bir yandan da onu grotesk isteklerin ve işlerin peşine düşürecek, erkeklere karşı öç alma duygusu ve kin beslemesine, bir türlü üstesinden gelemediği sorunların çözümünü cinsellikte aramasına yol açacaktır. Ancak hesapсыzca girdiği cinsel ilişkiler, onu içinden çıkılması çok daha zor bir bunalıma sürükler.⁷

Tante Rosa'nın [Sevgi Soysal] topluma getirdiği eleştirinin, özel anlamda muhatabı olan erkeklerle ilgili tavrı feminist anlayışın bir ürünüdür. Bir sonraki bölüm-

Rosa'nın din algısı –olması gerektiği gibi– barışı merkeze alan bir din algısıdır. Rosa'ya göre, din, özünde kötülüğü barındırmaz. Onun uygulayıcıları, kendi yorumlarına göre hareket ettikleri için, dini ana merkezinden uzaklaştırmışlardır.

de, bu tutum; Feminist kuram ışığında incelenecektir.

Tante Rosa'nın, toplumsal kurumlar bağlamında, eleştirisini yoğunlaştırdığı bir diğer kurum da 'din'dir. Rosa'nın Almanya'da yaşadığından ve Katolik inancına sahip olduğundan bahsetmiştik.

Rosa, daha çocukluk yıllarında bu tarz bir eleştiriye yöneltmiştir kendisini. Rosa'nın din algısı –olması gerektiği gibi– barışı merkeze alan bir din algısıdır. Rosa'ya göre, din, özünde kötülüğü barındırmaz. Onun uygulayıcıları, kendi yorumlarına göre hareket ettikleri için, dini ana merkezinden uzaklaştırmışlardır. Bu algının bir getirisi olarak Rosa, iyi olan olguları, din(Katolik)den soyutlayarak verme yoluna gider ya da öyle bir algıya sahip olur. "Meryem Ana o kadar iyi ki, o herhalde İsa'yı doğururken Katolik değilmiş. Peki neymiş? Prensesmiş-prensesmiş" gibi bir düşünceye varır. Bu, onun soyutlama isteğinin bir ürünüdür. Tabii ki Rosa'yı bu algıya iten, okuldaki rahibelerin tutumlarıdır. Vücudunun kötü bir şey olduğunu, yıkanırken soyunmanın yasak olduğunu öğrendiği ve gömlekle yıkanılan rahibe okulunda koşarken düştüğü bir günde yarasını sarmak için de olsa siyah çorabını çıkarmasına izin vermeyen, Paskalya Yortusu'na çıkması için örülen saçlarının bir kısmını çözen Rosa'ya sen süsüne, güzelliğine düşkün bir günahkâr-sın, ceza olarak melek rolüne çıkmayacak, yoksul rolüne çıkacaksın, sen arzularına gem vuramayan günahkâr bir kızsın diyen rahibeler; koşarken düşüp ayağını yaralayan Rosa'ya yine, Tanrı'nın onu cezalandırdığını, vücudunu unutmayı, içini Tanrı'ya adamayı, arzularını sindirmeyi bilmediği için yarasını iyileştirmedeğini söylerler. Bu ve buna benzer olgular, daha 11 yaşında olan bir kız çocuğu için Katolik inancına karşı olumsuz etkiler bırakacak nitelikteki durumlardır.

7 SOMUNCUOĞLU, Gamze; *Sevgi Soysal'ın Yapıtlarında Kadın Kimliği*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Tante Rosa'nın; din kurumu (Kilise), bir anlamda toplum tarafından dışlanmasının uç (extrémé) boyutlara vardığı nokta "Tante Rosa Afroz Ediliyor" başlıklı dördüncü bölümdür. Bu bölümde, kartopu oynayan çocuklar Rosa'nın evinin camını kırarlar ve çocukları üşümesin diye Tante Rosa memesiyle camdaki deliği doldurur. Bunun üzerine kiliseden dönen kadınlar şapkalarını çıkarıp yüzlerine tutarlar ve yan gözle Tante Rosa'nın kocasına bakarlar. Daha sonra Rosa'nın kocasının olumsuz bir takım davranışları dolayısıyla Rosa; bir mektup, üç çocuk, kaz kızartması ve elma pastası yapmasını Margarita ekili bir küçük bahçe, tahta merdivenli, yüksek tavanlı, çalar saatli bir ev, her Pazar sabahı kiliseye giden, her Pazar öğleden sonra koynuna giren kocayı, kiliseyi, çan seslerini, org seslerini, Noel şarkılarını terk eder ve gider. Bu tavır; yukarıdaki bölümlerde açıklamaya çalıştığımız şekilde, 'feminist' bir tutumla erkeğe, 'başkaldıran' bir tutumla da topluma ve değerlerine, kurumlarına, âdetlere, gelenek ve göreneklere karşı ilk ciddi tepkidir. İlk ve en önemli tepkilerden olmasına rağmen bunu, Rosa, kitaptan alıntı yapılan bölümde de görüleceği üzere alaycı/ironik bir şekilde yapar. Bu ironik tutumun altında, derin yapıda, topluma ihtiyacı olmadığı ve istediği zaman kolayca topluma karşı sırtını döneceğinin mesajlarını verir. Keman çalan kocasının pasaportundan da din kaydını sildirmiş, ondan olan iki çocuğu da vafit et-tirmemiş olan Tante Rosa, dolaylı yoldan toplumsal bir kurum olan Katolik inancına karşı olumsuz tavrını sürdürmüştür.

Bu anlamda kısaca denilebilir ki; romanda, terim olarak 'toplum'un bütün değerlerine, çok ince, estetize edilmiş bir alayla başkaldıran, onu yok sayan, toplumun

Romanda, terim olarak 'toplum'un bütün değerlerine, çok ince, estetize edilmiş bir alayla başkaldıran, onu yok sayan, toplumun onu ötekileştirmesi ve yadsıması üzerine toplumu kendisine ötekileştiren ve onu yok sayan bir kadının düşünsel anatomisi verilir.

onu ötekileştirmesi ve yadsıması üzerine toplumu kendisine ötekileştiren ve onu yok sayan bir kadının düşünsel anatomisi verilir.

FEMİNİST ELEŞTİRİ'NİN ROMANDAKİ BOYUTLARI VE TANTE ROSA

a. Feminist Eleştiriye Yönelik Kısa Bir Tarihçe

Feminist eleştiri 1960'larda Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak yeniden canlanan genel feminist hareketin edebiyat alanında da kaydırılması sonucu çıktı ortaya.⁸

Feminist eleştiri; 1. Okur olarak kadına yönelik, 2. Yazar olarak kadına yönelik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bizim burada ele alacağımız tür, ikinci tür eleştiri olan yazar olarak kadına dönük olan eleştiridir. Daha çok Fransa'da gelişen ve écriture féminine olarak tanımlanan kadın söylemine yönelik bu çalışmaları yürüten Hélène Cixous, Luce Irigaray, Julia Kristeva, Monique Wittig gibi feministler, kuramlarını psikanaliz, dilbilim ve biyoloji gibi bir bilim dalı üzerine temellendirmeyi denerler ve özellikle Derrida'ya ve Lucan'a yaslanırlar. Bu kuramcının amacı ne erkeklerin yazdığı edebiyat yapıtlarında kadını küçülten, aşağılayan seksist tutumu ortaya çıkartmak, ne de kadın yazarların tarihini araştırmak, yapıtlarını incelemektir. Amaç, kadınlığın (biyolojik anlamda) kadın söylemiyle bağintısını, kadına özgü söylemin özelliklerini belirlemektir. Başka bir deyişle, kadınlığın kuramını oluşturmaktır amaç.⁹

b. Yazar Olarak Kadına Yönelik Feminist Eleştiri ve Tante Rosa

Bizim burada ikinci özelliği düzlem olarak belirlememizin nedeni; birincisinde yani 'okur olarak kadına yönelik eleştiri'de, eseri okuyan kişinin, cinsel anlamda kadın olması yetmez, ayrıca kadınlığın entelektüel bilincinde olması gerekir. Ayrıca bu eleştiri türü içeriği itibarıyla bizim amacımız dışında bir kapsama sahiptir. 'Yazar olarak kadına yönelik eleştiri' ise, bir kadın yazarın kadınlıkla ilgili durumları nasıl verebildiği sorusuna eğildiği için, bizim çalışmamıza bu anlamda bir çıkış noktası verebilir. Zaten Tante Rosa'nın yazıldığı

8 MORAN, Berna; *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

9 A.g.y., Sf: 258-259.

1968'den bu yana, eseri değerlendirenlerin ana düzlemi; bu eseri okuyan kadınların algısı üzerine değil, eseri yazan, dolaylı bir ifadeyle, kadını anlatan ama onu anlatırken çok farklı bir yol izleyen ve sıra dışı bir izlekle bunu yapan, alışılmışın dışındaki bir dil sistemiyle onu tanıtan Sevgi Soysal'ın anlatımı tartışılmıştır. Feminist eleştirinin, bu bağlamda yazar olarak kadına yönelik eleştiri biçimi söz konusudur.

Tante Rosa'da, bir kadın olan Sevgi Soysal'ın, kendi yaşamıyla paralellik gösteren bir kadını anlatıyor olması; sadece anlatmakla kalmayıp kadının toplum tarafından nasıl ötekileştirildiğini, nasıl dışlandığını gözler önüne seriyor olması, temelde bir amaca hizmet etmektedir. Bu anlamda, kadını öncele alma şeklinde kendini gösteren 'feminizm'e vurgu yapan bir amaçtır bu.

Soysal'ın burada, başlı başına bir kadının –haklı olarak– içsel kırıklıklarını anlatıyor olmasının, feminist bir söylemin göstergesi olduğundan bahsetmiştik. Bir yazar olarak, bir kadın yazar olarak Soysal'ın bu tutumunu ikinci tarz feminist eleştiri kuramı çerçevesinde değerlendirmemizin nedeni budur. Bir kadın yazar olarak Sevgi Soysal, yukarıda vurguladığımız gibi kadınlıkla ilgili, onun toplumdaki konumuyla ilgili durumları, üstelik bunu Hristiyan bir kadın kahramanın kimlik ve kişiliğiyle yoğurarak vermesi, anılan eleştiri tarzının kapsamını genişletmekte ve bu anlamda belirttiğimiz eleştirinin içeriğine konumlanmaktadır.

Bunun yanı sıra, bu eleştiri tarzının, yazar açısından ideolojik bir yapıya büründürüldüğü kısımlar da romanda mevcuttur. Feminist eleştirinin ideolojiye bürünen pasajlarının, roman içerisinde oylumlu bir yapıya sahip olduğu görülecektir. Bu ideolojik tutumun aksiyonel kısmı, –yazarın Rosa'yı 'pasif isyan'a yönlendirmesi şeklindeki tutumundan dolayı– güdük kalmakla birlikte, eserde Rosa'nın bazı kısımlarda özellikle erkeklerle yönelik ifadesel bağlamda sert çıkışları, feminizmin boyutlarını derinleştirmektedir.

Rosa'nın bir kadın olarak toplam dört erkekle evlenmesi, bunun dışında çeşitli zamanlarda çeşitli erkeklerle birlikte olması durumuna ilişkin, feminist bakış açısına sahip bir kadın olarak yazar; Tante Rosa'nın, erkekler tarafından tam da anlaşılmadığı gibi bir yoruma vardır-

Bu eleştiri tarzının, yazar açısından ideolojik bir yapıya büründürüldüğü kısımlar da romanda mevcuttur. Feminist eleştirinin ideolojiye bürünen pasajlarının, roman içerisinde oylumlu bir yapıya sahip olduğu görülecektir.

maktadır bizleri. Rosa, aradığı mutluluğu yakalayamamanın verdiği bunalımla eşlerinden sıkılır ve kocasını iş yolculuğuna gönderircesine gönderir savaşa. Tante Rosa, cinsellik bağlamında elindeki kozları kullanarak kendisine karşı olumsuz davranışları olduğunu sezdiği erkekleri cezalandırma yoluna gider. Yarın yine kahveye gidip strudel yiyeceğim, o haddini bilmez herifi tutup evime, yatağıma getireceğim, diyen Rosa, bu algıyı kimi yerlerde, feminist anlayış bağlamında uç noktalara taşır.

Feminist bakış açısına dair, romanda çokça örnek bulunmaktadır. "Tante Rosa Soluk Kır Çiçeklerine Geri Dönüyor" başlıklı bölüm; erkeklere, özellikle de İngiliz erkeklerine yönelik sert tutumu ve bu tutumun dilsel ifadelerin yoğun olduğu bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tante Rosa'nın feminist bir bakış açısıyla, erkeklere karşı bakışının anlatımsal formu olarak en dikkat çekici örneğini, "Tante Rosa I Love You" başlıklı bölümde görebiliriz. Bu bölümde Rosa, bir genelevde kasiyerlik yapmaktadır. Yazar anlatıcının, "kırmızı lambalı, sahte antika eşyalı salonda şen günler geçiriyordu Rosa. İçki ucuzdu, bir yandan kafa çekiyor, bir yandan kasiyerlik yapıyor. Bir yandan da en eğlenceli alışverişi seyrediyordu, en eğlenceli alışverişi, erkeklerin insana sonsuz neşe veren kazıklanmalarını, erkeklerin kutsal aptallıklarını. İçkisini ve erkeklerin ahmaklıklarını yudum yudum içiyordu kasanın ardından. Aman ne hıncım kaldı, ne bir şey" biçimindeki ifadeler yukarıda açıklanmaya çalışılan feminist anlayışın en açık ve en çarpıcı bir söylemini barındırmaktadır. Bu konuyla ilgili son olarak şunu da belirtmekte fayda var ki; yukarıya aldığımız pasajın, "Aman ne hıncım kaldı, ne bir şey" şeklindeki son cümlesi çok önemlidir. Burada yazar anlatıcı yani Sevgi Soysal, Tan-

te Rosa'yla bu anlamda, erkeklere bakış anlamında bütünleşmekte ve Tante Rosa'nın ruhsal durumuyla kendi anlayışının çok iyi bir birleşim(sentez)ini yapmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki; "Kendini çok başarısız, varlığını anlamsız, hiçbir şeyi gerçekleştirememiş bulunduğu" bir anda yazmaya başladığını söylediği Tante Rosa ile Sevgi Soysal, kendiyile baş başa bir kadının durumunu hicvederek, dalga geçilebilirse de yadsınamaz olan bir kadınlığı belki kendi kendine sindirir.¹⁰ Bu romanda, kadınlığı dolayısıyla dışlanan, yadsınan ve 'özel'inde kadınlığın evrensel sorunlarına vurgu yapılan bir roman kahramanı Tante Rosa'nın, yaşamından kesitler sunulmuştur. Çalışmamızda, şu ya da bu çemberin içine girmemiş, girememiş bir bireyin gebermekten başka hakkı olmadığını anlayan Tante Rosa'nın, hayalperestliği, yalnızlaşması/yabancılaş(tırıl)ması, topluma karşı pasif isyanı ve feminist eleştiri kuramına göre taşıdığı mesajlar irdelenmiştir.

Kaynakça

1. DOĞAN, Erdal; *Sevgi Soysal Yaşaydı Âşık Olurdum*, Everest Yayınları, İstanbul, 2001.
2. MORAN, Berna; *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
3. SAZYEK, Hakan; *Türk Romanında Protagonistin Serüveni- II*, Adam-Sanat, Nisan 2004.
4. SOMUNCUOĞLU, Gamze; *Sevgi Soysal'ın Yapıtlarında Kadın Kimliği*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
5. SOYSAL, Sevgi; *Tante Rosa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
6. YÜCE, Sefa; *Sevgi Soysal'ın Hikâyeciliği*, Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2008.

10 SOYSAL, Funda; Tante Rosa'dan Sevgi Soysal'a Yolculuk (*Tante Rosa* Sunuş Yazısı), İletişim Yayınevi, İstanbul, 2009.